

megkapja a szükséges többletet az iskolán kívül, gondok az egyszerű emberek gyerekeivel vannak, akiket a család nem tud vagy nem akar segíteni, és akikkel szemben a társadalomnak lennének különleges kötelességei. A kisiskolások között nagyjából egyenlő számban vannak iskolázott és egyszerű szülők „surdoué” gyerekei, a nagydiákkorra ez 2 : 1 arányra tolódik el – aki nem kap intellektuális támogatást, annak az adottságai könnyen elkopnak. Az ilyen gyerekek tehát, főleg, ha nem iskolázott család fia-lánya, elkülönített tanításra van szüksége. A tanterv szerint haladó osztályokban olyan a helyzete, mintha egy átlagos gyereket a retardáltak közé kényszerítenének.

Itt van a gondolatsor csomópontja. A teljesen standardizált iskola – amelybe a francia gyerekek legújabbban 15 éves korukig járnak – lecsiszolja a különbségeket, nem hagyja a maga gyökerén fejlődni az egyént. Ezt annyiszor, annyiféle fogalmazásban ismétli, hogy már nem kritikának, hanem szapulásnak hat. Pedig tulajdonképpen megvitatásra érdemes gondolat, hogy az iskolai egalitarizmus nem demokratikus. Az egyének joga van minden képességét fejleszteni, hozzá társadalmi segítséget várni, ez alapvető emberi jog. Az esélyegyenlőség idézőjelbe való. Az egyenlőség abban áll, hogy mindenki eljuthasson tanulmányai során oda, ahová akar, és ahová képességei szerint eljuthat, önmaga és a társadalom javára; a standardizált iskola ettől a joggal fosztja meg. Végleg megfosztani azonban nem tudja, és a felszín alá szorított energia egyensúlytalanságban, sőt deviáns viselkedésben nyilvánul meg.

Részletes ismertetést olvashatunk a kérdéssel kapcsolatos kutatásokról és gyakorlati próbálkozásokról, a századfordulótól napjainkig. Az amerikaiak tettek legtöbbet. Elismeréssel szól a szerző a Szovjetunióról, említi Bulgáriát is, bár a szocialista országokból nem kapott elegendő információt. A kiválasztás Nyugaton mindig tesztekkel történt. Igaz, minden tesztnak vannak hibái, de ha a tesztelésről lemondanak, egyetlen támaszpontnak a tanulmányi eredmény marad, az pedig még megbízhatatlannabb. 1971-ben francia nemzeti, 1975-ben nemzetközi szervezet alakult a különleges adottságú gyerekek támogatására.

Meglepő sorokat olvashatunk a pedagógusokról. Francia kollégáink nagy része egalitarista, ellenzi a gyerekek szelektálását – kivéve, ha a *saját* gyerekééről van szó. Akkor szívesen megelégedezik az elveiről . . .

Érdekes, hogy a szerző megkülönbözteti a rendkívüli intellektuális adottságot a kreativitástól. A „surdoué”-k egy része nem kreatívabb a jó átlagnál, és ez fordítva is igaz.

A könyv okos és többször megismételt tanácsokat ad az érdekelt szülőknek, pedagógusoknak és a minisztériumnak.

Csak az utolsó fejezetben derül ki, amit az első laptól kezdve figyelembe kellett volna venni: a rendkívüli adottságok fogalmának iskolai vonatkozásban van bizonyos relativitása is. A régi, intellektuálisan nagyon igényes francia iskolában a gyerekek 3–5%-a bizonyult kiválónak; ma, a tantervi követelmények radikális csökkenése után, 20–30 százalék lenne sokkal többre képes, mint amennyit követelnek tőle. Ebből valószínűleg az következik – de erről a könyv nem mond semmit –, hogy a rendkívüliségen fokozatokat kellene megállapítani, mert az ilyen tömeg nem lehet homogén.

Nem ismétlem el, amit ismertetésem elején írtam. Kritikus figyelemmel könnyen kiolvasható a könyvből, hogy mondanivalója mennyire, milyen vonatkozásokban lehet hasznos a magyar pedagógia számára.

Bán Ervin

NEW TRENDS AND NEW RESPONSIBILITIES FOR UNIVERSITIES IN LATIN AMERICA

(Új irányzatok és feladatok a latin-amerikai egyetemek számára
UNESCO and the International Association of Universities 1980.)

A tanulmány az UNESCO IAU (International Association of Universities) felsőoktatási kutatási program részét képezi. E program 1959-ben kezdődött el, és azt a célt szolgálja, hogy tanulmányokat dolgozzon ki a felsőoktatási intézmények feladatairól, szervezési és oktatási kérdéseiről, működésükről.

1978. augusztus 28. és szeptember 1. között „Új irányzatok és feladatok a latin-amerikai egyetemek számára” címmel szemináriumot tartottak Mexico City-ben. Jelen kiadvány első része a vita-indító előadást és néhány hozzászólást, észrevételt tartalmaz. A második részben a Mexico City-ben 1979. december 4. és 13. között a művelődésügyi miniszterek és a gazdasági tervezésért felelős miniszterek részére tartott konferencián elhangzott előadások kivonata található.

A vitaindító előadást Pablo Latapi igazgató (Prospectiva Universitaria A. L. Mexico) tartotta. Bevezetőjében hangsúlyozta, hogy a latin-amerikai társadalmak problémákkal terhes, állandóan változó szociális és politikai helyzetének következtében nagyon nehéz feladat az egyetemi oktatás elemzése és a jövőről való gondolkodás. Szintetizáló jelleggel vázolja fel a latin-amerikai egyetemek fejlődési irányvonalait, kiemelve azt a tény, hogy a hetvenes évek elejétől felgyorsult változások történtek.

Statisztikai adatokat az 1962–71 közötti időszakról ismertet az egyetemek számának, a hallgatói létszámoknak a növekedéséről és az anyagi kiadások alakulásáról. Szervezeti és adminisztrációs kérdéseket elemezve kiemeli a felsőoktatási intézmények munkájának megtervezésében a nemzeti sajátosságok gazdasági és szociális vonatkozásait, a többirányú megközelítést, valamint a tervezési folyamatban részt vevők növekvő számát. Az újabban létrejött egyetemeken nem találunk hagyományos értelemben vett karokat, tanszékeket. Az oktató és a kutatómunka különböző szakági egységekben, nagyobb bázisokban folyik. Bár Latin-Amerikában tradícióként említi a szerző a mindenki számára való szabad belépést az egyetemekre, mégis szükségessé vált a felvételi rendszer kidolgozása a rohamosan növekvő hallgatói létszámok miatt. Előadásában részletesen kitér a probléma megoldására irányuló törekvésekre, az oktatási folyamat és a tantervek megtervezésének kérdéseire, az egyetemeken folyó kutatómunka fejlődésére.

Részletes elemzést ad a latin-amerikai társadalmak és az egyetemek közötti kapcsolatok alakulásáról és a szociálpolitikai kérdésekről. Külön felhívja a figyelmet az egyetemeken növekvő szindikalizmus veszélyére: „Ha nem fordítunk nagyobb figyelmet erre a kérdésre, nagy kockázatot vállalunk, s a szindikalizmus destruktív erővé válhat az egyetemeken . . .” (28. oldal). Előadásának első részét az egyetemek fejlődését meghatározó tudománypolitikai tényezők tárgyalásával zárja.

A későbbiekben négy olyan problémával foglalkozik, amelyek meghatározóak a latin-amerikai egyetemek fejlődésében. Elsőként a végzett hallgatók elhelyezkedési problémáit emeli ki a munkanélküliség függvényében. Az okokat keresve a szerző elsősorban demográfiai és oktatási problémákat elemez e kérdésben és csak felületesen érinti a politikai és társadalmi ellentmondásokat. „ . . . háromféle cselekvésre van szükség: először is az egyetemeknek át kell dolgozniuk tanterveiket a foglalkoztatási igényeknek megfelelően . . . másodsor, befolyásolniuk kell a jelentkezőket a legszükségesebb területek irányába . . . harmadszor, szorosabbá kell tenniük kapcsolataikat a gazdasági és ipari tervezés területeivel . . .” (39. oldal). A szakmai tanulmányok problémakörében az innovációk, a funkcionalizmus, a produktív igények és az egyetemi irányelvek valamint az irányítási alapelvek kérdését elemzi.

A tudományos kutatásra való felkészítés témaköréről pesszimista képet vázol a szerző. A latin-amerikai országok tudományos és technológiai függősége, az alapkutatások és innovációk igényének hiánya, a tudományos kutatási költségek növekedése olyan tényezők, amelyek nem teszik lehetővé a gyors változást ezen a téren. Egyedül az egyetemek által támogatott és a közelmúltban növekvő számú posztgraduális tanfolyamok programjainak további fejlődésében valamint az egyes nemzetek tudományos kutatásért felelős szerveinek megerősödésében lát biztató vonásokat. „A hagyományos latin-amerikai egyetem szakmaorientált jellege, a terület gazdasági, tudományos és műszaki fejletlensége és más egyéb kulturális és politikai tényezők, amelyeknek gyökerei a gyarmatosítás korára nyúlnak vissza, az egyes államok nemzeti sajátosságai, fejlődési irányja adnak magyarázatot arra, hogy az egyetemek miért vonkodtak el tenni hatékonyan kutatási feladataiknak” (43. oldal).

Befejezésül a klasszikus, „Humboldt-típusú” egyetemek létesítése mellett száll síkra, amelyek az általános képzést és tudományos alapkutatások végzését teszik lehetővé. Feladatokat jelöl meg az oktatók és diákok számára a latin-amerikai társadalomban jelenlevő techno-bürokratikus tendenciák megszüntetésére.

1979 decemberében Mexico Cityben művelődésügyi és gazdasági miniszterek részére rendezett UNESCO konferencián a nyitó előadást Amadou-Mahtar M'Bow, az UNESCO főigazgatója tartotta. Előadásában hangsúlyozta, hogy a harmadik világ tudományos és műszaki fejlődése az oktatási folyamatok különféle szintű megtervezésének függvénye. Különösen az egyetemeknek kell élen járniuk az érdekelt országok oktatásának megújításában. A konferencián tartott előadások hat különböző témakört érintettek.

A felsőfokú oktatás demokratizálódása

Az 1960-as évektől kezdődően a felsőfokú oktatási intézményekbe iratkozók száma ugrásszerűen növekedett. Különösen jelentős volt a változás a nők számának növekedését illetően. Bár ez kétségtelenül az oktatás demokratizálódásának a jele, meg kell jegyezni, hogy a különböző társadalmi osztályok és csoportok eltérő mértékben vették ki részüket a növekedésből. A demokráciának nemcsak az egyetemre való bejutás azonos lehetőségeiben kell megnyilvánulnia, hanem ki kell terjeszteni az oktatás folyamatára és a tanulmányok befejezését követően az állások elnyerésének esélyeire is. Külön figyelmet kell fordítani a felsőfokú oktatás „tömegesítésének” problémájára, mert ez gyakran nem esik egybe az oktatási lehetőségek egyenlőségével. Az oktatási díjak állandó emelkedése miatt célszerű lenne kidolgozni egy olyan mechanizmust, amely a tandíjat a jövedelem arányában határozná meg. A valóságos demokráciához tartozik az, hogy a lakosság hátrányos helyzetben levő többsége is valamilyen módon profitáljon belőle. A felsőfokú oktatás demokratizálódása magában foglalja azt is, hogy a diákok az intézményt érintő kérdések meghozatalában részt vegyenek.

Felsőfokú oktatás és elhelyezkedés

Erőfeszítéseket kell tenni a különböző szakterületek és a kurzusok típusai között a diákok egészségesebb elosztásának megvalósításáért. Így kerülhető el csak, hogy bizonyos specializálódott területekre is jusson szakember, valamint a népszerű ágakban se legyen szakember-túlképzés. Igény van a felsőfokú oktatás kiterjesztésére a mezőgazdasági tudományok, a természet- és társadalomtudományok területén. Ezeknek a szerkezetét azonban tudatosan meg kell tervezni. A gyors technológiai változások és a labilis világgazdasági helyzet korában a korai specializálódás megnehezíti a munkaalépést. Egy általánosabb alapkra támaszkodó képzés kívánatos a későbbi specializálódás számára.

A felsőfokú oktatás reformálása

A megváltozott társadalmi-gazdasági feltételek reformokat követelnek az oktatás tartalmában, a tanterv szerkezetében azért, hogy a képzés problémaorientált és interdiszciplináris legyen. A nevelésnek, az oktatásnak és a kutatásnak szorosabb kapcsolatban kell lennie az ország rövid és hosszú távú terveivel.

A tudományos és műszaki oktatás és a kutatások szerepe és helye az integrált fejlődés szolgálatában

A nemzeti függetlenség, a külső erők befolyásának megszüntetése a tudományos és műszaki kutatás és az oktatás intenzív fejlesztését teszik szükségessé. Az alapkutatás mellett az alkalmazott kutatások támogatása szükséges szoros kapcsolatban a fejlesztési célkitűzésekkel.

A felsőfokú oktatásnak a változó társadalom analíziséhez való hozzájárulása

Az egyetemeknek mindig nagy volt a felelősségük a tudományos közvélemény, a kritikai szellem kialakításában. Ez a felelősség még fokozottabban érvényesül napjainkban, amelyekre az egyetemeknek kötelessége felhívnia a diákok és kutatók figyelmét.

A felsőfokú oktatás felelőssége az oktatási rendszer mint egész felé

A felsőfokú oktatási intézmények nem választhatók el az oktatás más típusú és szintű formáitól, azokkal szoros összhangban kell állniuk. A felsőfokú oktatási intézményektől várják el a különböző szinten oktató tanárok képzését. Az egyetemeknek nagyobb szerepet kell vállalniuk a kutatásokban

is, továbbá aktívan részt kell venniük a nemzeti fejlődés elősegítésében, a nevelési feladatok és célok kidolgozásában. A fenti problémák megoldásában a nemzetközi együttműködés, a véleménycsere nagy segítséget nyújt.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a tanulmány olyan problémákat érint, amelyek Latin-Amerika gazdasági, politikai és kulturális helyzetéből fakadnak. A túlzott szakosodás a többlépcsős, rövidebb idejű képzés bevezetése, az interdiszciplináris területek oktatása azonban a magyarországi felsőoktatás problémái közé is tartoznak. Ezért ajánlható e kiadvány minden, a felsőoktatás tervezésével, szervezési kérdéseivel foglalkozó szakember részére.

Fejős Csaba